

30 ԲԱՐՈՒՆ

ՄԷՃՄՈՒՆԻ ԱՆՊԱՐ

30 ԲԱՐՈՒՆ

DIRECTION DU JOURNAL
MEDJMOUA-IAHBA
65 Grand'rue de Péra, Taksim, 65

Ապովե ժխարար
Խաթաթոյ խիմ 20
Թաթաթ խիմ 85
Միւսայի խիմ 20

ՅԱՐԵՎԱՆԻ ՎԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՅԻՆ
ԿԻՆԻՍԻՆԻ ՆԵՇԻՐՈՒՄԻ
Իրաւար խիմ աշխատող թաթաթոյ օրուստ
Թաթաթ խիմ աշխատող թաթաթոյ օրուստ

مجموعه اخبار

على تقسيم جلدسى نمره 70

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐԵԶԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՑ

1910 Յունիս 2. Գաղափարի թերթի համար
Պատրիարքը ընտրություններն հետք Աստ-
նային Կ-Պոլսի համայնքի իր անդամների
գործը կ'ըլլայ Ազգ. Վարչական ժողովուրդ
տանտակալությունները իր նախագահության
հետ կցել և Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Ու-
սումնաբանին խնամակալությունները ջնջել:
Օգոստ. 1. Բոլոր ժողովրդագիտ-Մեծա-
ւորաց հոգևոր կրթություններն ընել կուտայ
Ս. Աստուածածին Աթոռանիստ եկեղեց-
ւոյն մէջ, ուսկից չեն կուտար, բայց եթէ
ուրիշ օր կուտար Այս կրթությունները քարոզ-
ները, ըստ հրաւիրանաց Թերթիանի, կ'ար-
տատանէ Ման. Լուսար, Լաւարիսներուն
մեծաւորը գաղղիներն լեզուաւ, յամօթ
և ի նախադիւն Հայ Կաթողիկէ կղերին
իրիւս թէ անոր մէջ սոյն գործը կատա-
րելու յարմար քարոզիչ մը չգտնուէր:

Դեկտեմբերի մէջ կ'արգիլէ ներկայ
գտնուել Մասիէս Իգլորիան էջմիած-
նայ վաղամեծիկ Կաթողիկոսին հոգեհո-
գանան պաշտօնին, ինչ որ արտօնած էին
իր երկ քաղաքները և Պապական նու-
րակները նմանօրինակ պարագաներու մէջ:

1911 Մարտ 10. Թերթիան երեւոյն
Պատրիարքը կ'երթայ ի Հոմ, ուսկից կը
զրկէ իր անդամների Հովուական թուղթը
(լաւագոյն է ըսել վրէժիմիւր թուղթը)
եկեղեցիաց մէջ կարգադրուելու պայմա-
նաւ, որ ընթերցող քահանայից ձեռքէն
ժողովուրդին կողմանէ յափշտակուելով
եկեղեցիներէն ուսանց բախտուն մէջ խա-
րոյի մասնակցուելու, Կը կոչէ ի Հոմ ըս-
լոր թեմական Եպիսկոպոսները, որոնք
Տէրութեան յայտնի հրամանին հակառակ
ծպտալ կը փախչին, կ'երթան Աստուած
Սինոդ կը կազմէ Թերթիան նախորդ Պա-
րիարքը Խաթաթոյ պէս Օսմանեան տէրու-
թեան թշնամի երկրի մը մէջ, և ինչ հատ
եպիսկոպոսներ կը ձեռնադրէ առանց Ազ-
գին հարցնելու, հակառակ Ազգ. Կանո-
նադրութեան և դարաւոր իրաւանց և
սովորութեանց, որոնք իրենց հուսկեաւ-
րը նուիրագործուած և արդէն օրէնքի
սեղ անցած կրնան համարուել: Այս ա-
մէնը ոտքի տակ կ'առնէ ոչ ուրիշ բանի
համար, եթէ ոչ վանականները վտարելու
եպիսկոպոսական կարելիութենէն, որոնց
հետեւեալ կը միտի ժողովուրդը ըստ ա-
ռաջնոյն, վասն զի ցարդ Բորականտա-
ցիներէն շատնէ զատ ուրիշ բան չտեսաւ:
միշտ բաշտաւորութիւնները յարգելի են:
Նոյնիմբին սկիզբը պաշտօնական կ'ընէ իր
Տեղապարս ձեռնադրութեան Պրու-
սայի եպիսկոպոս Առաջնորդը, վասն զի
նա ժողովուրդը կը գոհացնէր, և անոր
սեղ կը կարգէ պարզ քահանայ մը:

Դեկտ. 23. Կ. Պոլսի վերադառնալով
ի Հոմ գումարած ժողովոյն առաջին
Սինոդական թուղթը կը հրատարակէ,
որուն բովանդակութիւնը շնչումէ սպառ-
նալու. Ազգ. իրաւանց և առանձնաշը-
նորութեանց, որոնց մեծագոյն մասը Օս-
մանեան Պետութենէն չնորհուած է: Այս
քահանա յորհուածքով թուղթը կը վա-
ւերացնեն իրենց ստորագրութիւններով 18
եպիսկոպոսներ լեռնով առանց դժուարու-
թեան Թերթիանի պատմական աւելցում-
ները:

Այս եպիսկոպոսաց համար բայց ի եր-
կուքէն կրնանք ըսել որ ժողովուրդին
ձգտումներուն թէ՛ և զիտակից էին փոքր
ի շատէ, իրենց կեանքը Ասիոյ գաւառնե-
րուն մէջ անցուցած ըլլալուն պատճա-
ռաւ, բայց և աշխատանք չորոքոր-
դութեան, ուսանց Հոմայ աշխատանքի հան-
դանակութեան և ուսանց օրական չորս ու
կէս դահլիսներն բազմապատուելուն յու-
սով լուած են նոյն ինքն իրենց ազգին ի-
րաւանց յափշտակութեան առջեւ: Ինչ
պէտք է ըսել սակայն այն երկու եպի-
սկոպոսաց համար, որ իրենց բոլոր կեան-
քը Մասնաբնական մէջ անցուցած ըլլա-
լով, անգիտակ բոլորովին Տաճկաստանի
Հայ Կաթողիկէից բարեկեցի և կեանքէն
անխնայ իրաւորակներն յիշալ Սինոդա-
կան թուղթին, որ ամբողջ Հասարակու-
թեան մը ինքնութիւնը կեղծանէ:

1912 Փետր. 2. Ամէն թաղերու
հրաւեր կը կարգալ ժողովրդագիտաց ձե-
ռք ձախող տղաներ ժողովուրդ և զա-
նոնք Լուսավորչի Ուսումնաբանին մէջ
եկեղեցական երգեցողութեան վարժիչ-
իւր ղեկավար դաս մը կազմուելու նպատա-
կաւ:

Մարտ 9. Կ'արգիլու քահանայից ներ-
կայ գտնուել աշխարհականաց ու և գա-
մարտականներուն:

Մարտ 20. Կը կախախցէ յաստու-
ծային Ուղղութեան և Կաթողիկէ վարդա-
պետները աշխարհականաց գումարման մը
ներկայ գտնուելուն համար, այսինքն
Կաթողիկէի հրամանագրի մը ընթերցումն,
որով Հայ-Կաթողիկէ համայնքը կ'արտօն-
ուէր ԳԱՅՄԱՐԱՆ (Պատրիարքական Տե-
ղապար) մ'ընտրուել, վասն զի Թերթիան
արդէն քանի մ'օր առաջ պատմութեան ե-
ղած էր Օսմանեան Պետութենէն իր հրա-
մանաց հետադարձ համար: Իշխանաւոր-
ի մը արգելքը, մասնաւոր եկեղեցական
արգելքը, պէտք է յայտնի և բացարձակ ըլ-
լայ. «աշխարհականաց գումարում» ըս-
լով երեք չհասկցող թաղաւորական
հրամանագրի մը ընթերցում, որուն ամէն
որ պէտք է յարգանքով ներկայանայ և
հնազանդի, ինչպէս Պոլսի Առաջնորդի ալ
կը զուրցէ Ամենայն ազգի ու ընդ ի-
շխանութեամբ իցէ, ի հնազանդութեան
կացցէ. Կը ոչ եթէ վարչապարս ածեալ է
սուսեւր ընդ մեջոյ:

Մարտ 25. Թերթիան կը փութայ գա-
նի Զատիկի առթիւ, ինչպէս ամէն Հա-
սարակութեանց, Հայ Կաթողիկէից և
Պետութեան շնորհուած 15,000 դահլիս-
նուէրը, իր Գործակատարին ձեռքով: Այս
վերջինը ինքզինքը կը ներկայացնէ իր
Ազգ. Վարչական ժողովոյ պաշտօնեայ,
բայց քանի մ'օր ետք Թերթիան կ'առի-
պուի յանձնել յիշալ գումարը, որուն
որ անկ է. լեռնով որ դատաստանի պիտի
կոչուի իրեն Երթու Տէրութեան խաթոյ:

Մարտի վերջերը անախակալ պահու-
կայից Ս. Յակոբ Ազգ. Հրաւիրանոցը,
ուր կը յանդիմանէ պաշտօնեայները թէ
ինչո՞ւ էլ վրէժիմիւր դպրոցի մը վարժա-
րէն թիւ 1 ստանդ. ուստի կը յանձնարարէ
տարւոր վերջը չորոգել զայնագիրը,
ինչպէս նաեւ չինել փայտորմ մը Ս.
Յակոբայ դպրոցին զիմացը մարդանքի
հրապարակին վրայ, ուր աղաք ցորեկը
կ'ընթանաւ, որպէս զի Բազմապարս վար-
ժարանին սանուց հետ պատուհաններէն

տեսնուելով հերետիկոսութիւն մը չոր-
դին:

Ապրիլ 4. Թերթիան Մալաթիոյ իս-
տատուներն Միջաշէլ եպիսկոպոսին համար
կախակալութիւն ընտրելու համար Հոմէն,
նոյն-
պէս յաստուածային և միւսնոյն պատ-
ճառաւ վերոյիշալ կախակալութիւնը: Ինչ
Կաթողիկոս մ'ըլլալով եպիսկոպոս մը կա-
խակալութիւն իրաւասութիւնն չ'ունէր արդ-
եօք:

Մայիսի մէջ կ'արգիլէ էջմիածնական
աշխարհական Հայ-Կաթողիկէ եկեղեց-
իաց մէջ երգեցողութեան պաշտօնը, 6
ամիս պաշտօնաթափով, մինչեւ վարդապ-
ետ, որպէս զի այս ժամանակամիջոցի
մէջ ամէն եկեղեցի իր ժողովուրդեան տը-
ղաքներէն տրամադրանք հայցնէ: Ասոր
առաջին օրինակը կուտայ նոյն ինքն
Թերթիան վարժակալ ամառնական Մեհ-
թերթիան: Եկեղեցական երգեցողութեան հա-
մար քանի մը տղոց Պապիկ փողոցի
Կաթողիկոսարանին մէջ, որպէս զի յա-
ւարտ պայմանագրին պատրաստ ըլլան
առանձին ժողովուրդեան կատարելու
և ձայնաւոր Պատարագի սպասարկելու:
Մեհթերթիան իրենց էջմիածնական մ'ը-
լլալով, Թերթիան ինչպէս կը հաւանք զին-
քը եկեղեցական երգեցողութեան դատա-
տու կարգել: Բայց բուն ինչո՞ւր հոմ է
որ ոչ մէկ եկեղեցի իրեն օրինակին կը հե-
տեւի, վասն զի չունին անոնք իրենց
արամադրութեան ներքեւ յանուն Ազգին
գումարումը մեծաքանակ դրամներ, ա-
ռանց Ազգին հակառակ ըստ հանգից
զորածնելու: Այս առթիւ կարգիլէ միւս-
գումարի կէս ձայնաւոր Պատարագները,
որպէս զի եկեղեցական արարողութեանց
մէջ նորամուտ սովորութիւններ չ'ունենան
Միթէ եկեղեցիաց մէջ ձեռնապարս իս-
շի» պատիւներ կախելը նորամուտ սո-
վորութիւնն է: Սիւր Յիսուս ի իննօր-
եայն նորամուտ սովորութիւնն է: Աս-
տուածածնայ եօթն վիրաց և Մայիսի ա-
ղթները և Բառնեթօրան նորամուտ
սովորութիւններ չ'ունենան: Եթէ հին սովու-
թիւն կը վնասուի, առանց ամէնքն վեր-
ցնելու է, և անոնց տեղ Երաւակներն և
Ժամագիրքէն աղթներ հաստատուել է:
Դուրս Թերթիան ըսէ,--առանք թէ և նոր են,
բայց Լատինական են. -- այն ամէն ինչ
որ Լատինէն առաջ եկած է, բարի է...
Իբր թէ ամէն բարի լատինաց սեփակա-
նութիւնն ըլլար... Յունաց, Մարոնց-
ւոց և Միջերկրաց քով արդեօք անհետն
օրինակի բան չ'ունի:

Յունիս 15. Կը հարգուէր Ազգ. վար-
չութեան առանձինքն ամէն անգամայն Հոմ-
մէն ընտրել սուած Յունիս 1 թուականաւ
բանադրանաց կոնդակը, վասն զի անոնք
վերջը իր պաշտօնական բնակարանէն վը-
տարեն են, եկեղեցական պաշտօնականութե-
նէ խափաններ և Աթոռայն ինչքերը կը
մատակարարեն եղեր առանց եկեղեցա-
կաններու զործակցութեան, մինչեւ ա-
նոնց երկու աթոռները պարագայ են Ազգ.
վարչ ժողովոյն մէջ, և որամարդկի այն
ամէն եկեղեցականներու՝ որ Ազգ. երես-
փոխանական ընտրութեամբ հոմ կը ներ-
կայանան: Աթոռայն ինչք ըստաւաններն ալ
ազգային ինչքեր են, վասն զի զանոնք ալ
Ազգին անհատները չ'ունենան են, միայն
թէ անոնց մատակարարութիւնը ժամա-

մանակին Պատրիարքին յանձնա՞ Ազգին
հակառակ ներքեւ Աթոռը որուն է,
ինչքերն ալ անոր են, ոչ ապաքէն Աթո-
ռը Ազգին է: Եթէ այդ Աթոռը, այսինքն
այդ ժողովուրդը զոյգութիւն չ'ունե-
նար, Կաթողիկոսը արդեօք որ ժողու-
վրդեան Հոգեւոր Տէրն պիտի ըլլար:
Ցաւալի է սակայն որ Բառնեթօրան բա-
նադրանաց կոնդակը չ'իշատակեր Թեր-
թիանի արարքները, որով անոր ընթերցողը
կարենար որոշել վարչականներ զործոց
ս'ընտրուածաւոր և յանցաւոր դատա-
պարտէր: Տղայ հասակներէն գիտենք որ
բանադրանքը կը տրուի հաւատոյ և լու-
րոյից դէմ գործողներուն կամ քարոզող-
ներուն: Արդ, Ազգ. վարչական ժողովոյ
անդամները հաւատոյ դէմ ինչ քարոզե-
ցին: Աստուած մէկ է, երկու ըսին: Եր-
բարդութեան անք երեք է, չորս ըսին,
Հոգին Սուրբ ի Հորէ և Որդւոյ չ'ըլլիր,
ըսին, թէ ոչ Գրիգոր մէկ ընտրութիւն
ունի, և կամ երկու ընտրութիւն խառ-
նուած է, ըսին, ալ միայն մեր Ազգ.
իրաւունքն է, չենք հրաժարի. այս ալ
ոչ հերետիկոսութիւն է և ոչ ալ բարոյից
դէմ:

Յունիս 17. Կը պատուիրէ քահանայից
ի գիր՝ ճշտութեամբ հետեւի Պատարագի
ատեն 1879 հասունէն ի վիճինա տալի
արուած Խորհրդատեանին և Մալաթիոյն,
որպէս զի արարողութիւնը ամէն ուրեք
միաձեւութեան ունենան, Գալիլի կ'ըլլար
թերեւս այս բազմաքանակ եթէ անոնք քրի-
ստութեան համար սպառած չ'ըլլային և հա-
րազատութիւն ունենային, որ ինչպէս կը
ըսենք, շատ տեղ կը տարբերին եղեր հին
ձեռագիր օրինակներէն, մասնաւոր Մալ-
աթից, որուն մէջ շատ մը նորամուտ բա-
նար սպարներ են, ուսկից Թերթիան սոս
կալի կը խորշի, որպէս զի վարդապետի
և Հանդերձի օրհնութիւնները և որ ի
կարգին: Հայկական աշխարհագրագիտաց մէջ
նմանօրինակ օրհնքներ չկան, ուստի
այսպիսի պատուէր մը տալու համար պէտք
է նախ այդ նորամուտ բաները պաշտօ-
նական գիրքերէն վտարել, և երկտող
անոնց հարազատութիւնը վաւերացնել
Սինոդական հաստատութեամբ, վասն
զի Հասունի անք միայն Սինոդոս մը
չ'ներկայացնէ:

Յունիս 21. վերջապէս հրաժարեցու-
ցեալ Թերթիան Պատրիարքը կ'արգիլու-
րոր հաւատացելոց «Մէճմուտի Անպար»
լրագրոյն ընթերցումը, իրեն Եկեղեցույ
դէմ մաքառող և աշխատող անոր երե-
ւոյն գրութիւն, աւելի ճիշդ խոստի կ'ըլլար
իթէ ըսէր իրեն դէմ գրութիւն համար: Ար-
գիլները երբեմն հակադրեցողութիւն կ'ու-
նենան իրենց նպատակին վրայ, որոնց
կարգէն է Թերթիանի արգիլքն ալ: Ուստի
լաւ է անտարբեր մնալ և չ'ալ ոճել «Մէճ-
մուտի Անպար» վասն զի քանի հաւատու-
այն, այնքան պիտի տարածուի, այնքան
պիտի գնահատուի, այնքան պիտի հե-
տաքըքուի ժողովուրդը, աւելի պիտի
կարգալ զայն և պիտի քննադատէ ար-
գիլողին արարքները: Գործ մը եթէ ըստ
ինքեան բարի է, գործողը կ'ուզէ որ մէ-
կէ աւելի անձինք իմանան, մասնաւոր
թէ կը բաղձայ որ աշխարհահայկ ըլլայ:
Ով որ կը բաղձայ որ իր գործը դադանի
մնայ ըսել է թէ իր գործին բարութեան
վրայ կը տարակուսի, հետեւաբար հրա-
պարակին ալ չ'ուզէր: «Ջի ամենայն որ
որ գլխար գործէ՝ առեալ զլոյս, և ոչ գայ
առ լոյսն, զի մի՛ յանդիմանացն գործ
նորաւ»

Թ Ե Ր Զ Ե Ա Ն

ԵՒ ԻՒՐ ԲԵՐԵԼ ՏԻԱՄ ԲԱՆԱԴՐԱՆՔԸ

— 0 —

(Ծառայության թիվ 4994 թիվն է վերջ)

Արդ մեր խորհրդածությունները ամփոփելով յայտնի կ'ըլլայ:

1. Թե Թերգեան չափազանցուած սուս, անհիմն եւ խաղաղ սեղեկութիւններ տուած եւ եւ կուսայ Հռոմայ:

2. Ամեն ճիգ կը քափուի Ազգին Հռոմ քաճ դիմումները ապագային եւ անյետի լնելու, կանխաւ, այդ եղաճ դիմումները կեղծ եւ դիտումնաւոր երեւցնելով եւ Պոյունեան ասոր կ'աշխատի եւ կ'երեւի թէ յարմար գործիք է, ինչպէս իւր Թերգեանի գրած եւ Արհ. Ճամճեանի ձեռքը ինկած նամակէն յայտնի կ'ըլլայ, որուն մէջ կ'ըսէր. ես այդ գիմումներուն առաջինը կ'անհեմ, կանխաւ Ս. Քահանայապետին պէտք եղածը հասկցնելով, դուն մի վախնար, եւ Սրբնորոշական հաւաքական թուղթերուն մէջ ալ յայտնի կ'ըլլայ, որ Ազգին քաճ սուղին գրաւոր տեղեկագիրը դիմակաւոր կը համարին:

3. Ս. Քահանայապետը բանադրանքի պատճիւր կուսայ ենթադրելով որ այդ տուած սեղեկութիւնները ստույգ են, եւ քահանայրը կը գործ միտն անոնց՝ որունք այդ վերը բացատրուած յանցանքները գործած են: Անանի որ այդ բանադրանքը չեղեալ եւ անգոր կը համարուի, որ այդպիսի յանցանքներ չկան: Եւ որովհետեւ ինչպէս վերը բացատրեցինք այդ յանցանքներէն ոչ մէկը, ոչ ազգին եւ ոչ ժողովներուն կողմանէ գործուած չեն՝ ուրիմն բանադրանք չկայ մեզի համար:

4. Թերգեան իւր երկդիմի եւ խաբէական ընթացքով սրտս կը բերէ կարողիկե Նիկիեցւոյ մղելով Ս. Քահանայապետը պատճառ չեղած տեղը, եւ անհիմն ենթադրութեանց վրայ բանադրանքի պատճիւր տալ, որ միամիտներու խիղճերը կրնա վրդովել, եւ ծանր անտեղութիւններ առաջ բերել Կաթողիկէ հասարակութեան մէջ:

Այս չորս կէտերը կը յանձնենք լուրջ ուշադրութեան, որոնց որ անկէ, որպէս զի դեռ աւելի ծանր անտեղութեանց առիթ չտայաւ համար, հարկ եղածը ի գործ դնեն խնդիրը խաղաղութեամբ վերջացնելու: Իսկ եթէ Թերգեան այդ բանադրանքի թուղթը մէջտեղ դնելով կ'ուզէ հասկցնել որ այս մասին Կաթողիկէ Նիկիեցին իր վերջնական վճիռը տուած կ'ըլլայ, եւ Ս. Քահանայապետի անսխալութեան վարդապետութիւնը յառաջ մղելով կ'ուզէ ըսել թէ՛ ով որ անոր շանսար, Կաթողիկէ ըլլալէ կը դադրի, մինք թէեւ ձեռնհասութիւն չունինք Աստուածաբանական խնդիրներու մէջ մտնելու, բայց դարձեալ կ'ըսենք որ երբեք կասկած չունինք մէջ Նիկիեցւոյ Գերագոյն իշխանութեան, ո՛չ Ս. Քահանայապետի անսխալութեան մասին, եւ կը ցաւինք մանաւանդ որ սուս եւ սխալ տեղեկութիւններ տրուած են Հռոմայ, եւ կը յիշեցնենք Ս. Թովմասի, Նիկիեցւոյ մէջ ամենէն հեղինակաւոր վարդապետին մէկ խօսքը, զոր սորուած ենք կրօնադիտութեան մէջ. «Իսկ յայդ վճիռս իւր (նիկիեցի) յորս յայինք ի մասնաւոր արարս (particulari facta) որպիսիք են վճիռը դրանցանայ ուրուք եւ որ սոցին սակի, կարէ մարդիկ եւ սխալել վասն սուս վկայելոյ մարդկան»: Եւ Թերգեանի սուս վկայութիւնները երեւան պէտի զան եթէ համարձակութիւնը ունենայ հրատարակելու իր ի Հռոմ գրած այն թուղթերը, որոնց վրայ եկած է այս քահանայրանքի թուղթը: Ուրիմն եթէ անկեղծ է ինքը թող հրատարակէ նաեւ այդ գրութիւնները, փոխանակ այնչափ աւելորդ ծախքեր ընելու եւ այն բանադրանքի թուղթերը հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն թարգմանելով բազմաթիւ օրինակներ զրկելու այնպիսի տեղեր, որոնց բնաւ առնչութիւն չունի այս խնդիրը, ատկայ կեղծ reclame եւ chantage է իւր

դասին, որ չի վայելեր բնաւ իր դիրքին: Արդեօք Թերգեան կ'ուրախանայ եւ պատիւ կը համարի իրեն, ժողովուրդը բանադրանքի պատճիւր տակ ինկած համարելով... կամ արդեօք յաղթանակ տարած կը կարծէ այդ թուղթով, որուն հեղինակը կը յարգենք, բայց կը պարտաւենք զանոնք՝ որ ստույթնաւք եւ խաբէութեամբ այդ թուղթը բերել տուած են... Կամ արդեօք թատերական ներկայացումներու յայտարարութիւն կը կարծէ, որ այսպէս դէմը կ'ողորմի, ամէն մարդու, կը զրկէ զանոնք, թէ ոչ իւր անիրաւ ըլլալը հասկնալով անոնցմով իրաւունք մարալու եղած է ինքիւրը չգիտցողներուն առջեւ: Ապա թէ ոչ ինչ կը նշանակէ այդ թուղթը հայերէն, թուրքերէն եւ մանաւանդ ֆրանսերէն թարգմանելով զրկել նոյն իսկ Գաղղիացի ընտանիքներու եւ թուրքերու: Թէեւ անոնց մէջ ալ խաղաղութիւն խառնել է, վասն զի թէեւ լատիներէն քնագիրը չենք հասկնար, բայց տեսնել որ ֆրանսերէն, թուրքերէն եւ հայերէն թարգմանութեանց մէջ ճշգրտութիւն չկար: Գոնէ ինքը աւելի յարգանք վարուէր, որպէս զի մեր առջեւ ալ կարեւորութիւն ստանար, մինչդէռ այս կերպով առիթ կ'ընծայէ հեղուութիւններու: Բայց Թերգեան ամէն բանէ օգուտ քաղել կ'ուզէ դրամ ձեռք բերելու եւ լսելիք որ այդ թուղթերու ֆրանսերէն բազմաթիւ օրինակներ կը զրկէ Ներսիս, անոնց, որոնց առջեւ իւր համբաւը խախտած էր, ցցնելու: Թէ ինքը իրաւունք ունի, եւ ասով զինքը կողոպտուած, հուրածուած եւ վերջին ծայր խեղճութեան ժամանած ցցնելով նիւթական օգնութիւն խնդրելու, դրամ ձեռք բերելու: Եւ Սրբազան Քահանայապետի այս բանադրանքի թուղթը իրեն իրեն բարի վկայագիր եւ յանձնարարութիւն պիտի ծառայէ, դրամ չահելու բայց մենք ապահով ենք որ՝ որքան ինքը ասանկ խաղաղաւ միջոցներու դիմէ, այնքան իր դէմ պիտի գրգռէ արդար Աստուծոյ բարկութիւնը եւ նոյնքան ծանրապէս պիտի տաւ զանոնք:

Թերգեան կ'երեւի թէ ժողովուրդեան մէջ աւելի զրգուծութիւն առաջ բերելու համար, պատճիւր տալով արդարեւ հանգ տուած է քահանայից, շատերուն խոստովանանքը չլսել կամ արձակում չտալ, դեռ կատարեալ տեղեկութիւն չունինք այդ հրահանգին վրայ, բայց կը հարցնենք թէ Քրիստոնէական վարդապետութեան ո՞ր կէտին կը համապատասխանէ իւր այս ընթացքը՝ մենք այնպէս գիտենք որ խոստովանանքի գաղաղ ինքը պիտի իմացնէ իւր հոգեկան վիճակը եւ Քահանան խոստովանողին լսելէ վերջ անոր քրոճ յայտարարութեանց վրայ պիտի ընէ իւր դատաստանը: Ես չեմ կարծիր որ ազգային այս դասին մէջ մեղք մ'ըլլայ, հետեւաբար այս մասին ամենու խիղճերը հանգիստ է. ուստի խոստովանանքի մէջ անոնց վրայ խօսելու պէտք անգամ չկայ: Արդեօք Թերգեան խիղճերու վրայ ալ բռնութիւն բանեցնել կ'ուզէ: Աւելի աղէկ չէ՞ր ընէր փոխանակ այսպիսի անիրաւոր գործերու եւ անտէրի հրահանգներու, օրինական պատճառներով հրապարակ զար, համոզիչ ցոյցերով զմեզ համոզելու: Առանց որոյ դարձեալ կ'ըսենք իւր ամբողջ ձեռնարկները ապարդիւն եւ անհետեւանք պիտի մնան:

Անա այս բացառութիւններէն յետոյ Թերգեան ինքն ալ ամօթազարտ պէտք էր ըլլալ իւր բերել տուած այդ թուղթին համար, տեսնելով որ այն իր ակնկալած ազդեցութիւնը եւ արդիւնքը առաջ չբերաւ: Բայց Թերգեան ամօթ չունի, եւ մենք վստահ ենք որ ինքը այս խորհրդարանութիւններն ալ խեղաթիւրելով եւ կեղծելով նորէն սխալ տեղեկութիւններ պիտի տալ Հռոմայ, բայց կը յուսանք որ Հռոմ այս անգամ խնդրոյն ծանրութիւնը եւ միանգամայն Ազգ. Վարչ. Ժողովոյ ասպիք տեղեկագիրը նկատողութեան առնելով՝ խնդիրը ուշի ուշով պիտի լծնէ եւ բաղձացուած եւ իրեն առժանի վերջը պիտի տայ:

Ծանօթութիւն. — Համառոտութեան համար այսպիսի բառական կը համալրենք, այսպէս թէ ոչ Թերգեանի ըրած զրպարտութեանց ստույթնաւք երեւան հանելու համար դեռ շատ ցոյցեր ունինք, ինչպէս պատճառական բնակարանէ վաւերելուն մասին: Վարչ. Ժողովոյ անդամները մեզի գիտել տուին որ Թերգեան ինքզինքնուրեւ հոն գումարումը արգիւրելու համար կատարութեան դիմում ըրած էր ըսելով որ այս Պատրիարքի բնակարանին է, եւ Կոստ. վարութիւնը երբ զինքը պաշտօնանկ ըրաւ, հաղորդեց որ պէտք է ինքը մեկնի այդ չէնքէն, որով այն դուրը զոյ ուրիշներու համար փոքր լինէր մէջը ինկաւ: Բայց ազգը սակաւին վերապահուամով վարութիւն լուր կը մնայ իւր ազգային մէկ կալուածին մէջ բնակելուն, վասն զի քանի որ ինքը Ազգը չի ճանչնար, Ազգն ալ իրաւունք ունի զինքը չճանչնալու, եւ որովհետեւ Կառավարութեան օրինաց համաձայն ազգային որ եւ կալուած Ազգին վարչութեամբ պիտի մատակարարուի, Ազգը իրաւունք ունի զինքը չճանչնողը դուրս հանել օտազային կալուածներէ: Ու կը հարցնենք թէ ինչ տխուրտով ինքը տէր կ'ուզէ ըլլալ ազգային ո՛ր եւ կալուածի, քանի որ Ազգին պիտի ըլլալու պաշտօնական հանգամանքէ դարձած է, ու ամէն յարաբերութիւն խղած է Ազգին հետ զայն ճանչնալ չուզելով: Ինչ ազգին դրամը ուսելու կամ ուզածին պէս գործածելու համար միայն Ազգը կը ճանչնայ: Որչափ հակասութիւն է՝ թէ եւ ցածութիւն է՝

Թ. Կ. ՆԻԿԻՈՂՈՍԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԿԵՆԱՅ

— 0 —

ՈՂՈՍԵԱՆ, ՏԻԱՄ ԵՎ ԱՆԻ ԹԻՄՈՒՍԵԱՆ

Դարաւոր մարդկութիւնը, երկրի վրայ, ընդ միշտ ունեցած է եւ պիտի ունենայ իր Հաւատքի՝ որչափ որ ապրի ան եւ ինչ որ հաւատաց Քրիստոսն առաջ ժեղարու մարդկութիւնը, նոյնպէս պիտի հաւատայ՝ մինչեւ վերջին Մարդը:

Ամէն գոյացութիւն, չնչաւոր կամ անչնայ, ունի իր սեպական գործառնութիւնը, եւ ամէն գործողական կարողութիւն, որ ընդհանուր անուամբ կը կոչուի Զօրութիւն, — այսինքն գործելու ոյժ եւ կարողութիւն: — Կրնայ ըլլալ բնաբան եւ հարկաւոր, եւ կամ կաճաւոր եւ ստացական: Առաջինը կրնայ ընել զմեզ ուժով՝ ինչպէս Հերակլէս մը, զեղեցիկ՝ ինչպէս Հեղինէ մը, կրնայ տալ մեզ այն դարմանալի կարողութիւնը, որով Տիբերիոս մութին մէջ տեսաւ, Պիտոս բուժեց հարմով միայն եւ Աթենասի թիւրու հետ անմիտ խաղաց: Սակայն, աստիճանով ձայնող եւ դժնայ պատճառներով առաջուն կեանքին մէջ պիտի չկարենան երբեք երջանիկ ընել Մարդը, եւ այս իսկ է որ մարդ, բնական իմն բնութեմ, կը գործածէ վսեմ գործերու գործադրիչ այն գործութիւնները որ կամաւոր եւ օտաչական են իր մէջ: Անա ասոնք են հաւատքի այն ճշմարիտ առաքելութիւնները, որոնք կը գործանեն եւ կ'աղմուսնեն Մարդը՝ ցաւին դէմ, եւ որոնցմով՝ մահուան սուր պաշտները վարդապարմիր ու չողոզուն արալոյս մը աւետող լուսոյ ցոյցանքներու պէս՝ քաղցր ու օրորուն կ'ըլլան օրհասականի մը ճշմարիտ հաւատքին մէջ:

Այսպէս, երբ մէկ կողմանէ Արդիակալներ, եւ միւս կողմանէ անտարբերներ ամենուրեք յեղափոխութիւն կը յարուցանեն հաւատքի դէմ, կրօնքի դէմ, հոն է ժողովուրդը հոն է ահա եւ զիտակից կղերը, մութին մէջ զանրոյժ, եւ կը գործէ անշուք եւ աստուածային Նախախնամութիւնը զանոնք կը պահէ անդալի կերպով, ինչպէս զարքերով պահեց Քրիստոնէութիւնը գիտնադարմաններու մէջ կրօնահաւատ Հռոմայ ճիւղաներէն, եւ Բաբելոններ այդ մթին կամարներուն տակ ծնարարի կը վառարանէ իրենց խեղալը:

Հաւատքի տաճարն մինչեւ վերջը թընդացնելով: Եւ ամենուրեք այս անաւոր անարգանքներուն մէջ, Քրիստոսի ճշմարիտ քաջ հովիւները արիարար կը յարուզեն ու կը պատրաստեն առաքելի Քրիստոնէներ, ամբողջ ընտանիքներ, ամէնքը յարեալաւ, ճշմարիտ հաւատացիներ՝ առաքելի, պարկեշտ եւ հաղանայ մայրի, որոնք իրենց բարեպաշտութեամբ, հաւատաց արիւթի համբ, մարդու եւ անտարատ վարքով՝ յախանձելի կը դառնան նոյն իսկ կրօնաւորացի եւ կրօնաւորութիւններուն:

Անա այս շարքէն էր նաեւ Տիբին Աղանի Թումասեան որ վարդապետ ամբին վերջի օրը կորսնցուց տեղույն Հայ Կաթողիկէ հասարակութիւնու ի ծնէ Պատրիարքի միջակ եւ բարեպաշտ գերդաստաններէն Պէտրիկեան ընտանեաց կը պատկանէր: Իր մայրը՝ այլի Տիբին Սրբուհի, իր ամուսնոյն մահունքէ վերջ՝ կ'ուստէ ծառայութեամբ մեծցնել եւ կրթել իր կրեք անապատաւ որբերը: Ուստի օրիորդ Աղանի կրթութիւնը կը յանձնուի տեղույն Անարատ Յղութեան վարժարանի մարտիրոս Քեղը խնամակալութեան, ուր կ'առնէ Քրիստոնէական կրթութիւն մը: Օրիորդ Աղանի կը յուսնէր ժառուկ հասակէն բարեպաշտութեան եւ ընկերպարութեան օրինակներ: Զինքը իր դպրոցական տարիքին մէջ ճանչցողները կը վկայեն թէ առտու եւ իրիկուն եկեղեցին ներկայ եղած էր եւ շատ անգամ, ճաշի տանն ինչ որ ունէր, բաժին կը հաներ կարօտեալներուն, եւ ինք սակարկելով կը գոհանար: Քանի կը մեծնար ան, նոյնչափ յայտնապէս կը ցոյցային իր վրայ ապագայ ճշմարիտ մօր մը բոլոր յատկանքները, եւ անա օր մը, բաղդին մէկ գուարթ խաղ մը միացուց զինքը հաւատարմութեամբ ընտանեաց գլուխ՝ Թովմասեան Պետիկէ Էփ. ի հետ: Տիբին Աղանի Թումասեան աղեւս տան տիկնոյն էր, ամէն բանի մէջ չափաւոր եւ խոնկ՝ գիտէր միշտ օգտակարագոյնը գործել: Բայց իր բարեպաշտութիւնը եւ ընկերակցութիւնը աւելի սաստկացաւ երբ եղաւ մայր: Այնպէս վերջ, իր անկեղծ սէրը, հաւատարմութիւնը եւ անձնագործութիւնը միացուցած իր մէջ՝ ընտանեկան յարկը յերաւել երջանկութեան բոյնի մը վերածեց: Եւ սէրը, եւ միաբանութիւնը, կ'ըսեն, այնքան գորաւոր կապերով միացած էին այդ այր եւ կնոջ մէջ՝ որ աշխարհի փորձութիւններն ու ընդդէմ խաղերն անգամ չկարողացան երբեք խաղաղութիւնը եւ զաւանցնել ներքին խաղ սպրտութիւնն ու քաղցրութիւնը:

Կրօնից արմատը փրանցեց բարեպաշտ եւ առաքելի կնոջ սրտին գաղտնի նա ընտանեկան յարկին վառարանն է, ուրիկ կը ցայտին հաւատքի ջերմութեամբ վարժեցնելու ու կը լուսաւորեն շուրջը հաւաքուող փոքրիկ հասակներն իրաւորչուտ մտքին աչքերը: Յիշուի որչափ պէտք ունին այդ տկար տիկնոջ արարածները խնամոց եւ կրթութեան, Տիբին Աղանի զանոնք խնամեց ու կրթեց հաւատքի յոյսով, ջերմութեամբ վարժեցնելու կայծով:

Բայց Աստուած չի թողուր իր սիրելիները՝ շատ անգամ իր նախատեսութեամբ՝ մահացու վտանգէ մը կը փրկէ զանոնք չուսով իր մօտ կանչելով: Ծատերուն կուտայ այնպիսի հիւանդութիւն մը՝ որ կարենան իրենց համբերութեամբ թարի օրինակ ըլլալ իրենց նմանեաց: Այսպէս, փոքրիկ պաղատութեան մը կըլտացաւ (սուլու տալթիս 6) մասնից ամբին Աղանը, որ թէեւ չուսով եղաւ անկողնէ, սակայն անողորմ ցաւը ջղային տկարութեան եւ անտրեւիտութեան մասնեց զինքը: Բայց նա իր ցաւերը ծածկեց, չուղեց տիկնոջ իր մայրը՝ որ երբեք տարի զինքը խնամեց՝ իր ամուսնու եւ իր եղբայրներէն: Ծառ անգամներ իր վրայ Պոլիս տալթիս կարգ բռնկներու տարուցաւ, սակայն կրկին անկողին ինկաւ, ու երկու ամիս շարունակ կըլց այն տհաւոր ցաւերը՝ որոնց միայն ճշմարիտ Քրիստոնէ

ՊԵՆ ԹԵՐԼԻՖԻՆ միւլաքէրէսի տախի
էնչէէնչի կիւնիւնէ Թէէս Բ օրունմուչ
ԲՐ:

